

ganizirane raziskovalne podlage, niso uspeli, tudi tisti ne, s katerimi smo aprila 1970 želeli vplivati na inštitutski program SAZU (predlog za pripravo delovnih sekcij: za zgodovino slovenske literature po zvrsteh, za zgodovino slovenske slovsstvene vede, za zgodovino slovenskega verza, za specialne bibliografije itd.). Izkušnje kažejo, da naš pogled na stvari in iz tega izhajajoči delovni načrt zahtevata svoje znanstveno organizacijsko središče. Pojav je naraven in kaže, da je razvoj stroke dosegel stopnjo,

ko je treba ne le evidentirati, temveč tudi podpreti več njenih vzporednih in specifičnih raziskovalnih središč. V interesu stroke bi bilo usklajevanje in dopolnjevanje njihovih različnih delovnih programov. Vse drugo pa je v njeno škodo.

Ljubljana, dne 20. oktobra 1971.

Prof. dr. Boris Paternu
predstojnik katedre za slovensko
književnost,
Filozofska fakulteta v Ljubljani

PISMA ZAVODU ZA ŠOLSTVO OB PREDLOGIH ZA NOVE OSNOVNOŠOLSKE IN SREDNJEŠOLSKE UČNE NAČRTE — II

1

Kako ravnamo s srbskohrvatskim (hrvatskosrbskim) jezikom v slovenskih osnovnih šolah?

Srbskohrvatskemu (hrvatskosrbskemu) jeziku smo v naših šolah že pred vojno posvečali premalo skrbi, ne kar se tiče števila tedenskih ur, pač pa kar zadeva učni kader. Na to vprašanje se je gledalo z največjo malomarnostjo. Uvoženi, po večini slabi učitelji, slabi metodiki in še slabši poznavalci predmeta, z zaostalim življenjskim in družboslovnim nazorom, niso mogli priboriti jeziku naših sodržavljanov kot učnemu predmetu potrebne avtoritete med učnimi predmeti, niti niso mogli prikupiti predmeta svojim učencem. Pogosto je šel o njih glas, da prihajajo k nam s posebnimi nalogami. Te naloge so bile dokajkrat kar vidne. Ker so bili sami brez trdne strokovne in znanstvene usposobljenosti, se je polagoma v šolskih kolektivih, pri šolskih vodstvih in prosvetnih oblasteh izoblikovala misel, da ta predmet lahko poučuje vsakdo, zlasti če je odslužil vojake in če po rojstvu ni Slovenec.

Narodnoosvobodilna vojna je premagala zgrešeno teorijo o »jugoslovanskem« jeziku s »slovenskim dialektom«, odpravljena je bila miselnost, da bi en narod vladal drugemu; složno, v bratski povezanosti in enakopravnosti smo začeli izgrajevati novo Jugoslavijo. Na naši najvišji znanstvenovzgojni ustanovi so si prizadevali, da bi vzgojili in usposobili tudi dovolj domačih učiteljev, ki bi z naprednim življenjskim konceptom ter zadostno znanstveno orientacijo razlagali jezik in književnost bratskih narodov v naših šolah. Žal so ti na-

pori začeli zadevati ob resne ovire. Odgovorni dejavniki so kazali vedno manj volje, da se otresejo stare miselnosti in laksana odnosa do tega predmeta. Šolska vodstva so dokajkrat zaupala pouk srbskohrvatskega jezika neusposobljenemu učitelju in pri številnih naših »reformah« se je predmet čedalje bolj umikal iz učnih načrtov, dokler ni prišel do tega, na čemer je danes: v srednjih šolah ga praktično ni več, v osnovni šoli pa je reduciran na 1 (reci in piši eno) tedensko uro v 4. razr., v nadaljnjih razredih pa je to »fakultativni« predmet, tudi s po eno uro.

O resnosti takega načrta je seveda težko govoriti. Ne bom se zadrževal na besedilu učnega načrta za srbskohrvatski (hrvatskosrbski) jezik, ker bi to zahtevalo več prostora, kot mi ga je dano na voljo. Omenim naj le nekaj podrobnosti. Pri sestavi načrta za ta predmet se odgovorni ljudje niso posvetovali ne s katedro za hrvatskosrbski (srbskohrvatski) jezik in za srbsko ter hrvatsko književnost, niti ne s katedro za pedagogiko na filozofski fakulteti, pač pa so pritegnili k sestavi načrta sodelavca iz druge republike, sodelavca brez fakultetne kvalifikacije za srbskohrvatski jezik. Vse to kaže, da še živi stara miselnost, češ da je Slovenija nekakšna kolonija v jugoslovanskih relacijah, da za Slovenijo ni potrebna fakultetna kvalifikacija iz hrvatskosrbskega jezika, da za Slovenijo zadostuje že »nacionalno poreklo« namesto diplome.

V načrtu je rečeno, da ocena iz srbskohrvatskega jezika ne more vplivati na splošno oceno učenca. Praktično vzeto, iz tega predmeta ni ocen. Kakšna bo potem učna vnema prenekaterega učenca, si lahko mislimo. Nadalje je predmet dosledno imeno-

van: srbski in hrvatski jezik. To je čisto nov termin, ki ga — v sedanji zmedi — še nismo slišali.

Načrt po obetavnem stavku, da »učence usposablja za razumevanje srbskega in hrvatskega jezika v tolikšni meri, da bodo mogli pri svojem nadaljnjem šolanju brati leposlovje in uporabljati stžokovno literaturo v izvorniku«, preide na konkretnjši problem v »Navodilih«, namreč kako čim bolj mehko postlati »100 metodičnim enotam«, ki so razdeljene na »težavnostne stopnje«, pet vsega skupaj. In to bo seveda obdelal učitelj v enem šolskem letu, ko mu je na voljo v najboljšem primeru dobrih 30 šolskih ur, razen če se bodo učenci že v 4. razr. tako navdušili, da bodo vsi »fakultativno« študirali »srbski in hrvatski« jezik v nadaljnjih razredih.

Če se pri sestavi načrta ni pozabilo na »100 metodičnih enot« in na »pet težavnostnih stopenj« (vse v enem šolskem letu s po eno tedensko uro, ali v nadaljnjih štirih razredih, kjer se »fakultativno« nikdo ne bo učil predmeta, ki ni obvezen), pa so odgovorni pozabili na tele reči:

1. Srbskohrvatski (hrvatskosrbski) jezik je jezik naših sodržavljanov, s katerimi nas poleg čustvenih vežejo neštete zgodovinske, politične, gospodarske in kulturne vezi. Slovenija živi v okviru Jugoslavije in v tem okviru hoče tudi ostati.

2. V medsebojnih stikih z narodi in narodnostmi Jugoslavije, pri čemer ne mislim samo na Hrvate, Srbe, Makedonce, Črnogorce itd., marveč predvsem na Romune, Madžare, Albance, Turke, Cincarje, je srbskohrvatski jezik primeren medij in ta funkcija mu bo ostala tudi v prihodnje.

3. Makedonsko šolstvo, ki se na srbskohrvatski relaciji nahaja v podobnem položaju kakor slovensščina, ni likvidiralo srbskohrvatskega jezika kot nepotrebne predmeta, ali kot predmeta, ki naj »v stiski za ure« naredi prostor »pomembnejšim« predmetom.

4. Na hrvatskem in srbskem ozemlju delujejo tri znanstvene akademije in več univerz z bogato tradicijo in znanstvenim ugledom doma in v mednarodnem svetu. Te in druge kulturne ustanove, gledališča, umetniške visoke šole, radio, televizija itd., ustvarjajo kulturni fond, ob katerem se oplajata tudi slovenska znanost in umetnost. Med našim in njihovim jezikom res ni velikih razločkov, vendar mora Slovenec, če hoče natančno razumeti hrvatsko-srbski tekst, ali povsem razumljivo podati

svoje misli v njihovem jeziku, poznati osnovne gramatične in leksične strukture srbskohrvatskega jezika. Izgovor, češ pri vojaki se lahko naš človek nauči hrvatsko-srbskega jezika, je bil zastarel že v kraljevski Jugoslaviji in je spadal v sociološki in nacionalni okvir taktatne države. Danes je življenje naših narodov neprimerno bolj komplicirano in od vsakogar zahteva jasnega in natančnega izražanja v kultiviranem jeziku. Sociološki in gospodarski faktor je danes tudi žena, ki ne služi vojakov. Razdalje med našimi narodi so se danes v vseh panogah javnega življenja zreducirale na minimum. Podlaga naše družbe je znanost, preciznost, ne pa diletantstvo. Jugoslavija postaja politično, ekonomsko in kulturno enotno urejen prostor. Zato je treba pošteno rešiti medsebojne jezikovne odnose na podlagi spoštovanja in dobrega poznavanja. Slovenski politični in šolski organi bi veliko bolj modro ravnali, če ne bi odrivali solidnega spoznavanja drugega državnega jezika, temveč da bi se zavzeto potegovali za uvedbo slovenskega jezika v vse šole od osnovnih dalje na ozemlju, kjer živijo ljudje srbskohrvatskega jezika.

5. Jezik, o katerem je tu govor, ima razmeroma bogato znanstveno, strokovno in leposlovno literaturo, domačo in prevodno iz angleščine, ruščine, nemščine, francoščine itd., bogatejšo, kot jo premore slovenska prevodna literatura. Sleherni izobraženi Slovenec se ne more naučiti vseh poglavitnih evropskih jezikov, zlasti ne gospodarski strokovnjak s srednjo izobrazbo. Z veliko manj truda pa se lahko dokoplje do znanstvenih in strokovnih rezultatov ter leposlovnih zakladov s pomočjo srbskohrvatskega jezika. S črtanjem tega predmeta v naših šolah si sami zapiramo najlažji vstop v svet tuje znanosti in umetnosti.

6. Naše gospodarstvo je nujno vezano na jugoslovanska tržišča in je neločljiv del jugoslovanskega gospodarskega prostora. V medsebojnih poslovnih in trgovskih stikih danes ne moremo trpeti jezikovnega diletantizma, nemarnosti, kajti natančno delo v znanosti, industriji in trgovini zahteva tudi natančno jezikovno izražanje. Večja podjetja v Sloveniji, tista, ki kaj dajo na svoj ugled, imajo jezikovne strokovnjake srbohrvatiste in ti lektorirajo vse jezikovne stike s podjetji hrvatskosrbskega jezikovnega področja. Današnja trgovina in industrija ni primitivno branjevstvo in vaška obrt, temveč stopa v korak s svetovnim gospodarstvom. To dejstvo pa izključuje sleherni primitivizem in polovičarstvo v jeziku. Pomembnost jugoslovanskega gospo-

darskega sodelovanja delno ilustrira tudi izjava predsednika Gospodarske zbornice L. Kreseta, da ima 229 slovenskih podjetij svoje podružnice na srbskohrvatskem ozemlju (Politika, 21. III. 1971). To pa nekaj pomeni!

7. Ekskluzivna gesta slovenskega šolstva je prišla v času, ko se povsod poudarja enakopravnost jezikov, ki jih govorijo narodi Jugoslavije, v času ko JA pripravlja obsežen program za učenje slovenščine med oficirskim kadrom na področju Slovenije in se ta program že tudi izvaja (gl. Knjigo za učenje slovenščine, Delavska univerza Boris Kidrič v Ljubljani). Armada je s tem dokazala, da spoštuje slovenski jezik, slovensko šolstvo pa je odgovorilo tako, da je odpravilo zadnje ostanke hrvatskosrbskega jezika in ponižalo ta jezik na »fakultativni« predmet, torej na isto stopnjo, na kakršno so Avstrijci ponižali slovenski jezik v šolah na slovenskem koroškem ozemlju. Ali smo lahko kako drugače bolj temeljito pokazali, da nam je jezik naših sodržavljanov deveta briga. Srbskohrvatski jezik ima v slovenskih šolah 50-letno tradicijo, odpravljen pa je bil samo med italijansko in nemško okupacijo, vendar s pridržkom, da je okupator pustil na univerzi predavatelja tega jezika.

8. Treba se bo resno lotiti vprašanja pouka slovenščine v šolah na ozemlju hrvatskosrbskega jezika. V sosednih republikah ni načelnega pomisleka zoper slovenščino, toda sami Srbi in Hrvatje tega pouka ne morejo organizirati. Mi jim moramo pomagati s strokovno literaturo in kvalitetnimi kadri.

2

Ob osnutku novega učnega načrta za osnovno šolo me kot slavista zanimajo najpoprej splošni smotri šole, v kateri se poučuje kot predmet slovenski jezik — še več, v kateri je snov tega predmeta tudi pomembno vzgojno sredstvo. Potem me zanimajo učni smotri mojega predmeta. Ne nazadnje seveda razporeditev učne snovi in njen obseg. Naglica, s katero se je tako, kot smo ob podobnih priložnostih že vajeni, treba zagristi v našeto problematiko, seveda varuje predlagani osnutek kot nekakšna zaščitna obloga: pripombe so lahko le bežne ali strogo stvarne, ne morejo pa zadeseti osnutka kot celote in povzročiti novega, tokrat temeljitega dela.

Pripombe ob splošnih učnih smotrih. Nezaupanje se zbudi ob jeziku, v katerem so

Vsaj univerze nenehno zahtevajo kvalificirane strokovnjake kot lektorje, predavatelje in profesorje na svoje katedre. Odziv pa je minimalen. Slovensko literaturo v Beogradu kvalitetno predava srbski profesor. Problem predavanj iz slovenskega jezika je star nad 50 let. In vendar nerešen. Med tem pa je bilo že nič koliko medsebojnih nekritičnih obtožb o zapostavljanju in superiornosti.

9. Končno je dolžnost slovenskih šolskih in znanstvenih dejavnikov, da poskrbijo za zadostno število zares kvalificiranih učiteljev srbskohrvatskega jezika, domačinov, ki bodo z enako ljubeznijo gojili oba jezika in oba jezika suvereno obvladali. Ali ni dovolj čudno, da ne rečem kaj več, če se med učitelji nedomačini najdejo tudi taki, ki desetletja živijo na slovenskih tleh, pa ne obvladajo niti osnov slovenščine. Čas je že, da začne naše šolstvo dosledno izvajati kadrovsko politiko pri učiteljih hrvatskosrbskega jezika na temelju diplom, za vse šole nad ravnijo osnovne šole na temelju fakultetnih diplom. Nacionalno poreklo nikogar ne upravičuje, da se lahko izmakne zahtevi po ustrezni znanstveni in strokovni kvalifikaciji. Če je kdo Anglež po rojstvu in je končal nekaj šol v Angliji, ni upravičen poučevati v naših šolah, ne v osnovni, ne srednji in ne višji, če si ni pridobil potrebne kvalifikacije. Za poučevanje srbskohrvatskega jezika pa vse dopuščamo in vse spregledujemo. Zato pa zanjemo ustrezne uspehe.

Janko Jurančič

Filozofska fakulteta v Ljubljani

smotri (tako v besedilu osnutka kakor v navedku zakona) napisani. Pričakovali bi, da bo jezik preprost, za bombastičnost vendar ni razloga, pa je na žalost odmaknjen, poln preperelih fraz, ki jim je pomen že zdavnaj ušel. Tak izraz je npr. *publica permanentno izobraževanje*. Po besedi *permanentno* ne vidim potrebe, zame je *stalno* izobraževanje vsaj z besedo bolj zavarovano kakor bombastično tuje izraženo *permanentno* ... To je seveda samo en zgled.

Pogrešam predvsem jasne postavitve temeljne naloge socialistične *slovenske* šole: vzgajati v socialističnem duhu *Slovence* (*Jugoslovane*). Beseda patriotizem je prazna in pomeni lahko karkoli! Mnenja sem, da bi imela taka postavitev vzgojnega koncepta *slovenske* osnovne šole pomembne posledice v vsebinskem delu: snov vseh

predmetov bi morala izhajati iz enega samega središča, od izkušnje slovenskega človeka. Samo narod, ki se ne čuti kot zgodovinski subjekt, bo gledal na svet z očmi drugih. To povzroča posebne vrste občutje manjše vrednosti. O teh rečeh pri nas po navadi ne razpravljamo. Zasnova, kot si jo zamišljam, bi narodno in s tem tudi socialistično domoljubno vzgojo raztegnila na vse predmete. Zanimivo je tudi mesto, ki ga v šolskih smotrih zavzema kultura. Pomaknjena je daleč proč od družbenoekonomskega dogajanja tja nekam k telesni kulturi. Mesto ustreza položaju, ki ga ima kultura v naši družbi danes — toda ali bo tako v družbi, ki pravimo, da jo gradimo? Osebno upam, da ne. In ker šola ne vzgaja za danes, ampak za jutri, mislim, da bi morala stvari postaviti tako, kakor bi morale biti: kulturo (in nemara tudi telesno kulturo) skupaj z vsem življenjem!

Splošni smotri bi morali nadvse delikatno ravnati tudi s tistim odstavkom, iz katerega je mogoče razbrati, kakšen pogled na svet oblikuje naša šola. Razumljivo je, da razvija šola pogled, ki je temelj naše družbe, a se kljub temu vsaj za osnovno šolo bojim stavka, ki govori, da »spoznavajo sodobne dosežke marksizma na področju družbenih ved«. Moj strah je utemeljen z različnimi pomisleki: bojim se vulgarizacije in negativnih reakcij, ki so posledica vulgarizacij.

Splošni smotri pouka slovenskega jezika. Primerjava splošnih smotrov slovenskega jezika s splošnimi smotri osnovne šole me je kot slavista razveselila. Skupina slavistov se je potrudila in oblikovala svoje splošne smotre preprosto in smiselno. Pomislek, natančneje bojazen, se poraja le ob primerjavi smotrov s številom ur, ob primerjavi izjav, ki govorijo zoper tako imenovano fetišizacijo ur in podobno in po-

udarjajo enakovrednost izvenšolskega dela: za resno šolo in za vzgajanje v sami šoli bo namreč nujno zmanjkalo časa. In še: ni prav gotovo, ali je slavist za vse naloge tudi primerno strokovno oborožen (zlasti na primer za razumevanje predvajane govornjene besede, zraven pa še igre v filmu, gledališču in televiziji!).

Slovenski jezik. Osnovna pripomba je k razporeditvi slovnične snovi. Višji razredi so s snovjo preobremenjeni, v nižjih razredih poteka prepoznavanje prepočasi. Slovenski jezik s svojim sestavom tako ne more biti primerna podlaga za pouk tujega jezika. Učni načrt tukaj dokazuje, kako slovenski človek ni središče izobraževalno-vzgojnega procesa, saj otrokova domača jezikovna izkušnja ni urejena v spoznavni sestav pravočasno, ampak se pri vsakem jeziku, domačem in tujem, uči tudi splošnih dejstev povsem zase. Seveda je pri taki zasnovi odveč govoriti o kakršnemkoli povezovanju snovi ali o navajanju misliti. Koncentrični krogi, v katerih se snov zaokrožuje, niso logično utemeljeni iz same snovi, tudi ni jasno, zakaj je del snovi za nižjo stopnjo prebremenitev. Absurd je v tem, da se učenec v osnovni šoli na primer ne nauči pri analizi stavka razločevati niti tistih vrst odvisnikov, za katere obstaja poseben znak (veznik) in ki bi jih moral poznati tudi zaradi tujega jezika. Ali naj zaradi teh pomankljivosti spet uvedemo latinščino?

In za konec. Prizadevanje je potekalo samo za modernizacijo snovi. Posodobljenje pa ni zajelo navodil. Ta ostajajo ravno tako papir in zbujaajo pomislek o neživljenjskosti slovnice.

Teh nekaj pripomb seveda terja nadrobnejših pojasnil.

Breda Pogorelec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

POROČILO O DELU REPUBLIŠKEGA ODBORA SDS

Republiški odbor SDS je na sejah od aprila do septembra posvečal največ pozornosti pripravam na strokovni seminar o sodobnem knjižnem jeziku (Celje, 24.—26. sept. 1971). Na svoji 8. seji (22. okt. 1971) pa je pretresal delo tega seminarja, in sicer program sam, strokovno raven predavanj ter organizacijo seminarja. (Strokovno poročilo o seminarju bosta za JiS prispevala Franc Jakopin in Jože Toporišič.) Člani odbora ugotavljajo, da je bila tematika, izbrana za obravnavo na seminarju aktualna; to dokazuje izredno visoko število prijavljenih sla-

vistov. Večina članov pa meni, da je bilo predavanj, določenih za prvi dan (petek dopoldne) preveč; izoblikovalo se je mnenje, da bi bilo smiselno ločiti referate glede na vrsto šol po sekcijah. Tako bi mogel predavatelj temo svojega predavanja poglobljeno podati, bilo pa bi tudi več časa in možnosti za diskusijo, saj bi ta potekala v ožjem krogu med udeleženci, ki so konkretno prizadeti (npr. razprava o učnem načrtu za poklicne šole oz. o zahtevi, da mora slavist pri poučevanju »estetske vzgoje« posegati na dve drugi področji, na likovno in glas-